

MỘT SỐ BIỆN PHÁP NÂNG CAO NĂNG LỰC TIẾT TẤU CHO SINH VIÊN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM TRONG DẠY HỌC KÝ XƯƠNG ÂM

NGUYỄN THỊ TỔ MAI

Email: nguyenthitomai@spnttw.edu.vn

Trường ĐHSP Nghệ thuật TW

SOME MEASURES TO IMPROVE THE DRESSING CAPACITY FOR UNIVERSITY OF PEDAGOGICAL STUDENTS IN TEACHING PHOTOGRAPHY

TÓM TẮT

Ký-Xương âm là môn học có ý nghĩa quan trọng trong chương trình đào tạo Đại học Sư phạm Âm nhạc, bởi vì đây là môn nền tảng. Đối với người học Ký-Xương âm, thực hiện cao độ và trường độ/ tiết tấu được coi như hai mảng quan trọng nhất. Kỹ năng thực hiện tiết tấu không chỉ quan trọng trong môn học Ký-Xương âm mà còn rất quan trọng và thiết thực trong việc học các môn khác, nhất là với các môn thực hành biểu diễn như: Thanh nhạc, Nhạc cụ, Hòa tấu, Dàn dựng chương trình âm nhạc tổng hợp, Chỉ huy... Khi có nhiều người hát, đàn cùng với nhau, sự chuẩn xác hòa hợp về tiết tấu là một điều kiện gần như hàng đầu. Do vậy, rèn luyện kỹ năng thực hiện tiết tấu cho người học là một nội dung quan trọng trong quá trình dạy và học âm nhạc nói chung và môn Ký-Xương âm nói riêng.

Từ khóa: Tiết tấu, ký xướng âm

ABSTRACT

Kyrgyz-Vocalism is an important subject in the training program of the University of Music Education, because it is the foundation subject. For students of Kyrgyz, performing pitch and duration/tempo are considered the two most important areas. The skill of performing rhythm is not only important in the subject of Sign and Vocals, but also very important and practical in learning other subjects, especially in performing practice subjects such as: Vocals, Instruments, and Harmony. Composer, Synthetic music program staging, Conductor... When many people sing and play together, the accuracy and harmony of the rhythm is an almost top condition. Therefore, training students' skills in performing rhythm is an important content in the process of teaching and learning music in general and the subject of Phonology in particular.

Keywords: Vocal notation, rhythm

1. Vai trò của năng lực tiết tấu trong thực hành âm nhạc

Khi phân tích ngôn ngữ tác phẩm âm nhạc, một yếu tố cơ bản thường được đề cập là tiết tấu. Tiết tấu là sự tổ chức trường độ của âm thanh trong âm nhạc, là một trong những thành phần quan trọng tạo nên giá trị nghệ thuật của tác phẩm. Bất kỳ một nét nhạc, câu nhạc nào cũng gắn liền với sự tổ chức về trường độ (tiết tấu). Kể cả khi chỉ hiện diện riêng, tiết tấu vẫn thể hiện được đầy đủ một ý nghĩa nào đó hay nhiệm vụ nào đó trong âm nhạc. Chẳng hạn, các phần đệm của mô, trống, phách chỉ sử dụng tiết tấu, không sử dụng cao độ... và mang lại sự hấp dẫn của riêng tiết tấu

Người có năng lực tiết tấu tốt thì khả năng nghe, bắt chước, thực hiện tiết tấu sẽ dễ dàng, tập bài hát, bài

đàn chuẩn xác; là cơ sở vững chắc để tham gia vào các hoạt động biểu diễn của cá nhân hay cùng với dàn nhạc, hát tập ca, hợp ca, hợp xướng... Có thể nói, năng lực tiết tấu chính là nền tảng để thực hiện các hoạt động âm nhạc bao gồm cả chuyên nghiệp lẫn không chuyên.

1.1. Với âm nhạc chuyên nghiệp

Đối với hoạt động âm nhạc chuyên nghiệp, bên cạnh năng lực về thính âm (tái hiện cao độ), năng lực tiết tấu là rất quan trọng. Những người có năng lực tiết tấu thường rất linh hoạt, có khả năng không chỉ tái hiện lại những giai điệu được nghe mà còn cảm thụ tốt để có thể thích ứng và biến hóa với các dạng thay đổi khác nhau khi cần biến tấu về giai điệu, tiết tấu hoặc trình diễn tác phẩm, xử lý phù hợp các nét nhạc co ngắn, kéo dài, nhanh dần, chậm dần..., nhất là

với những dạng tiết tấu khó như đảo-ngịch phách liên tiếp, phức tạp... Các bài dân ca Việt Nam có nhiều dạng tiết tấu đảo, nghịch phách và ngày nay, với sự phát triển của nhạc nhẹ (Jazz, Rock, Pop...) có đặc trưng tiết tấu khó (đảo-ngịch phách nhiều, nhấn lệch) càng đòi hỏi những người hoạt động chuyên nghiệp về năng lực tiết tấu.

Không chỉ trong hoạt động biểu diễn thanh nhạc, nhạc cụ, trong các hoạt động chuyên nghiệp khác như chỉ huy, sáng tác, lý luận âm nhạc cũng rất cần đến năng lực tốt về tiết tấu... Người chỉ huy cần thông hiểu về cấu trúc, điệu thức, giai điệu, tình cảm, sắc thái... của từng phần, từng đoạn, câu và cả từng chi tiết tác phẩm mình chỉ huy. Trong đó, yếu tố tiết tấu không thể xem nhẹ, chỉ cần kiểu vào không chính xác một chút về tiết tấu hay tốc độ thôi là cả dàn nhạc hay dàn hợp xướng đã có thể bị lệch nhau. Tiết tấu chuẩn sẽ góp phần giúp nhà chỉ huy xử lý các nét nhạc một cách mạch lạc, khúc chiết, hợp lý.

Trong sáng tác, những nhạc sĩ giỏi về tiết tấu thường sáng tác những tác phẩm có âm hình tiết tấu chủ đạo mang tính sinh động, hấp dẫn và biết cách phát triển tiết tấu trong giai điệu một cách logic, sáng tạo. Những người làm công tác lý luận phê bình âm nhạc có năng lực tốt về tiết tấu sẽ thuận lợi trong phân tích tác phẩm, ứng dụng những nội dung về tiết tấu vào công tác nghiên cứu, phê bình tốt hơn.

1.2. Với sự phạm âm nhạc và dạy học âm nhạc ở phổ thông hiện nay

Các giáo viên, giảng viên giảng dạy âm nhạc chuyên nghiệp ở các trường sư phạm âm nhạc rất cần có năng lực thực hành tiết tấu, nhất là ở các môn Ký Xướng âm, Thanh nhạc, Nhạc cụ, Dàn dựng chương trình tổng hợp, Chỉ huy hợp xướng bởi vì cũng như âm nhạc chuyên nghiệp, họ phải thực hành khi dạy học, làm mẫu chuẩn xác cho người học; đôi khi cũng phải tham gia biểu diễn. Môn Ký Xướng âm trong đào tạo Đại học sư phạm Âm nhạc như của Trường ĐHSP Nghệ thuật TW có vai trò quan trọng, có riêng nội dung thực hiện tiết tấu (không lồng ghép giai điệu) và tương đối khó, do đó năng lực tiết tấu của người thầy càng được chú trọng.

Trong dạy học âm nhạc ở phổ thông, giáo viên âm nhạc cũng cần có năng lực tốt về tiết tấu vì giáo viên âm nhạc phải có năng lực tổng hợp của nhiều loại thực hành. Ở các trường sư phạm âm nhạc, GV chỉ chuyên dạy một môn như Thanh nhạc hay Nhạc cụ hoặc nếu dạy kiến thức âm nhạc cơ bản thì nhiều lắm là vài môn như Ký Xướng âm, Lý thuyết âm nhạc, Hòa thanh... và họ chỉ chuyên vào thực hành cho môn mình dạy nhưng ở phổ thông thì giáo viên âm nhạc phải dạy các phân môn/mạch nội dung bao gồm cả hát, đàn, đọc nhạc, lý thuyết âm nhạc lẫn thường

thức âm nhạc. Mặc dù năng lực tiết tấu không cần đòi hỏi quá cao nhưng để thực hành tốt, giảng dạy tốt cho học sinh phổ thông, nhất là chương trình mới 2018 hiện nay có nội dung nhạc cụ tiết tấu, trong đó dạy thực hành tiết tấu và gõ đệm hát, đệm đọc nhạc, người giáo viên phổ thông cần có một năng lực vững vàng về tiết tấu, nếu yếu về năng lực tiết tấu sẽ rất khó khăn khi dạy học.

Về phía học sinh phổ thông, trong học môn Âm nhạc, sự cảm nhận chính xác về tiết tấu giúp các em phát huy được khả năng hát, đọc nhạc, chơi nhạc cụ; đặc biệt là khi sử dụng tiết tấu để gõ đệm, vận động theo bài hát, bài đọc nhạc. Những học sinh được rèn luyện tiết tấu thường xuyên sẽ luôn có tri giác nhanh nhạy về kết cấu giai điệu, cấu trúc câu, đoạn hay toàn bộ tác phẩm. Trong khi đàn hoặc hát, năng lực về tiết tấu cho phép học sinh giữ vững phách, nhịp. Khi hòa tấu nhạc cụ hay hát cùng nhạc đệm, năng lực tiết tấu tốt là yếu tố cốt lõi để học sinh biết tạo sự hòa hợp cùng với các bạn trong lớp, nhóm. Thực tiễn cho thấy, không ít học sinh có thể hát đúng cao độ nhưng rất khó ghép với nhạc đệm bởi tiết tấu, phách, nhịp không vững vàng. Đối với học đàn, học sinh yếu tiết tấu sẽ vỡ bài rất chậm, nhiều khi đàn bị sai trường độ.

2. Một số biện pháp nâng cao năng lực tiết tấu

2.1. Bổ sung một số bài tập luyện tiết tấu 2 bè trong nội dung dạy học

Trường ĐHSP Nghệ thuật TW là cơ sở đào tạo sư phạm âm nhạc hàng đầu trên cả nước, có bề dày trên 50 năm. Từ khi còn là trường Cao đẳng sư phạm đến nay là trường Đại học, môn Ký Xướng âm luôn ở vị trí số 1, có thời lượng cao nhất trong các môn học, hiện nay là 10 tín chỉ trên tổng số 135 tín chỉ toàn chương trình trong khi một số môn học khác nhiều thứ nhì cũng chỉ có 5 tín chỉ. Khảo sát thực trạng dạy học tiết tấu trong môn Ký Xướng âm hệ ĐHSP Âm nhạc của Trường ĐHSP Nghệ thuật TW cho thấy, nội dung rèn luyện bài tập tiết tấu được bố trí trong học phần 1 và 2 (năm thứ nhất).

Hiện nay, các giảng viên Khoa Sư phạm Âm nhạc của Trường sử dụng 2 tài liệu chính là: Tài liệu xướng âm giọng C-dur và a-moll cho hệ ĐHSP Âm nhạc do nhóm giảng viên của trường là Nguyễn Thị Tố Mai (chủ biên), Nguyễn Đức Quỳnh, Nguyễn Thị Phương Mai và Nguyễn Khải biên soạn, đang được áp dụng cho học phần 1; Tập bài giảng học phần Xướng âm 2 hệ Đại học Sư phạm Âm nhạc áp dụng cho học phần 2 của Nguyễn Thị Phương Mai. Trong 2 tập tài liệu này, các bài tập luyện mẫu tiết tấu rất phong phú, có đủ các hình tiết tấu cơ bản, kết hợp nhiều hình tiết tấu trong nhiều mẫu để giảng viên và sinh viên lựa chọn. Được luyện tập như vậy sẽ phát triển tốt khả năng thực hiện tiết tấu của sinh viên. Tuy vậy, điểm tồn tại là trong nội dung dạy học và tài liệu dạy học thiếu các

Dưới đây là một số mẫu luyện tiết tấu 2 bè để giảng viên, sinh viên có thể ứng dụng luyện tập trong dạy-học Ký Xương âm (chủ yếu cho học phần 2 – kỳ II năm thứ nhất). Các bài luyện 2 bè này chỉ là một số dạng mang tính chất gợi ý để GV dựa vào đó có thể sáng tạo thêm, tùy vào năng lực của sinh viên và theo yêu cầu của nội dung dạy học.

- Mẫu số 1: Đây là dạng cho bài luyện đầu tiên của 2 bè. Ở mẫu này, bè 1 chỉ gồm trường độ đen và móc đơn, 2 ô nhịp đầu được lặp lại có chu kỳ để người luyện dễ nhớ, tính thay đổi ở ô nhịp 3 và ô 4 là sự kết thúc. Bè 2 hết sức đơn giản, chỉ toàn nốt đen, coi như để giữ tốc độ cho 2 bè và hòa vào cho dày âm hưởng.

$\frac{2}{4}$

VD 2

Example 1 shows the first four measures of a piece. The top staff is in 2/4 time and contains eighth notes, quarter notes, and a half note. The bottom staff is in 2/4 time and contains quarter notes, eighth notes, and a half note.

VD 3

nhịp 3 có lặp lại ô nhịp 1. Vì tương đối khó nên cần tách thành 2 dãy để luyện riêng. Bè 2 là có là các chu kỳ lặp lại nhau 2 nhịp, so với các mẫu trên có khó hơn. Với dạng bài này, cần chú ý luyện cho sinh viên chuẩn xác chỗ đảo phách, sao cho đều tốc độ của 2 bè.

VD4

VD 4

VD 5

$\frac{2}{4}$

$\frac{2}{4}$

VD 6: Mẫu số 6

VD 19: Mẫu số 7

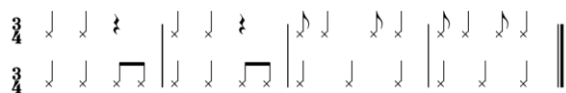
3/4

3/4

EDUCATION

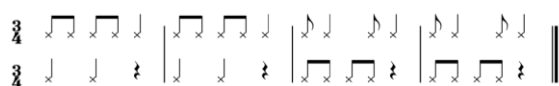
- Mẫu số 8: Bè 1 của mẫu này có đảo phách, 2 nhịp đầu là một âm hình lặp lại ở mỗi nhịp, 2 nhịp sau có sự thay đổi về âm hình. Bè 2 cũng tương tự như vậy, tuy nhiên, khi 2 nhịp của bè 1 có tiết tấu đơn giản thì bè 2 đi phức tạp, còn bè 1 nhiều đảo phách phức tạp thì bè 2 lại đơn giản chỉ gồm toàn những nốt đen để luyện tập sao cho bè này là chỗ dựa của bè kia khi vào các điểm gõ xuống của phách.

VD 20: Mẫu số 8

Mẫu số 9 và 10: Các mẫu này khó hơn hẳn so với các mẫu trên bởi tiết tấu của bè 1 có nhiều đảo phách, thậm chí ở mẫu 10 có đảo phách liên tiếp ở cuối dãy. Bè 2 cũng không đơn giản. Muốn luyện tập cho tốt, cần tách thành 2 dãy tiết tấu (2 nhịp một dãy) để luyện riêng, sau khi luyện thành thạo ghép 2 dãy ngắn vào nhau thành dãy ban đầu.

VD 21: Mẫu số 9

VD 22: Mẫu số 10

Trên đây là một số mẫu tiết tấu gõ 2 bè để bổ sung vào dạy tiết tấu cho học phần 2 môn Ký Xướng âm cho sinh viên Đại học sư phạm Âm nhạc Trường ĐHSP Nghệ thuật TW. Đây chỉ là những gợi ý dạng tiết tấu khi gõ 2 bè, giảng viên dạy Ký Xướng âm có thể biên soạn thêm một số mẫu khác, loại nhịp khác (C, 6/8...) hoặc thay đổi theo năng lực của lớp mình dạy cho phù hợp.

2.2. Biện pháp thứ hai: Kết hợp rèn luyện tiết tấu với các môn học khác

Rèn luyện kỹ năng tiết tấu cho sinh viên ĐHSP Âm nhạc Trường ĐHSP Nghệ thuật TW trong môn Ký Xướng âm là một nội dung được quy định trong đề cương chi tiết môn học. Tuy vậy, để phát triển tốt năng lực thực hiện tiết tấu, kỹ năng này cần được rèn luyện phối hợp với nhiều môn học khác như Nhạc cụ, Thanh nhạc, Hát hợp xướng, Dàn dựng chương trình âm nhạc tổng hợp, Chỉ huy... Ngay cả với môn không có nhiều nội dung thực hành âm nhạc như Phương pháp dạy học Âm nhạc cũng có thể kết hợp rèn luyện kỹ năng tiết tấu.

Trong học Dàn dựng chương trình âm nhạc tổng hợp, sinh viên được học về phương pháp dàn dựng từ nội dung mang tính tổng thể như xây dựng cả một chương trình, tổ chức tập luyện, cho đến dàn dựng

từng tiết mục hát, múa, phối đệm đàn, hướng dẫn kỹ năng biểu diễn... Ngoài ra, sinh viên còn trực tiếp tham gia với tư cách là một diễn viên biểu diễn trong các chương trình của nhóm mình dàn dựng. Khi tham gia các chương trình đó, sinh viên có thể hát, múa, dẫn chương trình, đệm đàn... nhưng nhiều nhất là hát. Dù là tham gia với tư cách nào, các kỹ năng thực hành âm nhạc trong đó có kỹ năng về thực hiện cao độ và thực hiện tiết tấu được bộc lộ rất rõ. Thực tế cho thấy, năng lực tiết tấu rất quan trọng khi tham gia vào các tiết mục tập thể, nếu từng thành viên trong tiết mục vững về tiết tấu, hát chuẩn tiết tấu sẽ thuận lợi rất nhiều cho người dàn dựng. Hiện nay, xu hướng hát nhạc nhẹ với các tiết tấu đảo, nghịch phách nhiều, năng lực tiết tấu yếu sẽ không thể hát được.

Khi dạy học môn Dàn dựng chương trình âm nhạc tổng hợp, giảng viên nên rèn luyện kỹ về năng lực tiết tấu cho sinh viên. Với những bài có tiết tấu khó, có thể luyện tách riêng tiết tấu hỗ trợ như cho vỗ riêng âm hình tiết tấu trước khi hát. Cần cho luyện tập qua băng đĩa, nghe nhạc để thực hiện theo. Cách thực hiện này khá nhanh, nhiều sinh viên có năng lực xướng âm khá tốt nên thường vỗ bài theo lối truyền thống của đọc xướng âm trên lớp, đó là: đọc riêng theo từng phách rồi ghép lại thành bài, cuối cùng hoàn thiện bài. Với các bài hát theo phong cách nhạc nhẹ nhiều đảo phách phức tạp thì cách thức này có khi thất bại. Đơn cử như bài hát Khúc ca cảm tạ mái trường của giảng viên nhạc sĩ Lại Hồng Phong sáng tác nhân dịp 50 năm kỷ niệm thành lập Trường ĐHSP Nghệ thuật TW, là bài hát theo phong cách nhạc nhẹ, được viết ở nhịp 4/4 với nhiều nhân lệch, đảo phách không cân liên tiếp, nhiều chỗ nhấn đầu nhịp vào dấu lặng có nghịch phách, một số chỗ ngân rất dài:

KHÚC CA CẢM TẠ MÁI TRƯỜNG

Moderato Nhạc và lời: Lại Hồng Phong

Trở về nơi đây sau bao tháng năm, lấp lánh trong tôi bao nhiêu kỷ niệm,
Về trường hôm nay như trong giấc mơ, tiếng hát bay lên không quên kỷ niệm,

1.
một thời thơ ấu bao nhiêu mộng ước vẫn còn đây, không phai mờ.
một thời đi qua bao nhiêu ngọt đắng vẫn còn đây, trong đắng...

2.
...hình của ngày hôm nay. Từng nét vẽ bao trùm say, hoà niềm vui trong sắc màu từ nơi
(Từ nơi) đây ta lớn lên, tràn niềm tin yêu khát vọng, thấy có

Bài hát này đã được Khoa Sư phạm Âm nhạc tổ chức dàn dựng với sự tham gia của nhiều thầy cô giáo và sinh viên. Nếu để sinh viên tập bài hát này theo từng phách sẽ rất tốn thời gian mới có thể hát được và còn dễ bị sai về tiết tấu. Khi tham gia tập hát, một số sinh viên không vào được tiết tấu của bài hát cùng với tập thể dù rằng hát cùng với đĩa nhạc có sẵn. Muốn tập

cho nhanh chóng, hát chuẩn theo tiết tấu đó, điều chủ yếu là cần biết cách nghe bài hát, phân biệt được các phách mạnh của đầu nhịp 4/4 thông qua tiết tấu của phần đệm. Những chỗ ngân dài nhiều phách cũng không nên đếm phách theo kiểu truyền thống là 7 hay 8 phách mà cần tính ngân bao nhiêu nhịp rồi căn cứ vào đầu phách mạnh của nhịp để thực hiện.

Luyện tiết tấu thông qua nghe nhạc là một phương pháp rất hữu hiệu, có thể thực hiện được ở rất nhiều môn học, không chỉ trong môn Ký Xướng âm. Nghe nhạc để ghi lại trường độ của bài là cách thông thường nhất, còn có một cách khác là nghe để nhận biết dạng tiết tấu được sử dụng trong phần đệm. Với dạng này khi nghe một số bài hát sử dụng các tiết điệu phổ biến như Ballade, Valse, Chacha, Rumba, Tango, Slowrock, Slowsulf... thì bất cứ giảng viên dạy môn gì cũng nên cho sinh viên biết. Về phía sinh viên, nên có ý thức khi nghe nhạc, gặp những tiết điệu phổ biến cần tự xác định, học hỏi xem đó là tiết tấu gì. Có thể hỏi thầy cô hoặc hỏi bạn bè, những người đi trước. Nhiều sinh viên e ngại sợ rằng lộ ra kiến thức của bản thân không tốt nên không dám hỏi. Chính điều đó đã khiến cho kiến thức của các sinh viên này ít được mở mang. Âm nhạc hàng ngày vang lên khắp nơi, bất cứ khi nào nghe nhạc cũng có thể giúp sinh viên nâng cao khả năng âm nhạc cả về cao độ lẫn tiết tấu nếu như các em có ý thức trau dồi kiến thức cho mình.

KẾT LUẬN

Rèn luyện kỹ năng tiết tấu là xây dựng nền tảng vững chắc cho quá trình học tập, rèn luyện và tham gia vào các hoạt động âm nhạc. Trong dạy học Ký Xướng âm, để rèn luyện tiết tấu, không chỉ rèn luyện gõ các âm hình tiết tấu 1 bè mà nên bổ sung rèn luyện các bài gõ 2 bè và có thể gõ 3 bè. Ngoài ra, kết hợp rèn luyện tiết tấu thông qua nhiều môn học khác, khuyến khích sinh viên sáng tạo biên soạn tiết tấu gõ đệm cho bài hát, bài xướng âm... cũng là những biện pháp rất cần thiết để nâng cao khả năng thực hiện tiết tấu cho sinh viên.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Trọng Ánh - Phạm Tú Hương - Hoàng Hoa - Phạm Thanh Vân (2004), *Xướng âm trình độ 5, 6, 7, Hệ trung học Âm nhạc chuyên nghiệp, Nhạc viện Hà Nội, Hà Nội.*
2. Cù Lệ Duyên - Nguyễn Bình Định (2000), *Giáo trình Ký-Xướng âm - Trình độ 3, Hệ trung học Âm nhạc chuyên nghiệp, Nhạc viện Hà Nội, Hà Nội.*
3. Phạm Minh Khang - Nguyễn Trọng Ánh (2000), *Giáo trình Ký-Xướng âm - Trình độ 4 cho Hệ trung học Âm nhạc chuyên nghiệp, Nhạc viện Hà Nội, Hà Nội.*
4. Hoàng Long, Hoàng Lân (2005), *Phương pháp dạy học âm nhạc, Nxb Đại học sư phạm, Hà Nội.*
5. Nguyễn Thị Phương Mai, *Tập bài giảng học phần Ký xướng âm 2 cho hệ ĐHSP Âm nhạc, lưu hành nội bộ Trường ĐHSP Nghệ thuật TW, Hà Nội.*
6. Nguyễn Thị Tố Mai (chủ biên, 2015), Nguyễn Đắc Quỳnh, Nguyễn Thị Phương Mai, Nguyễn Khải, *Tài liệu xướng âm giọng C-dur và a-moll cho hệ ĐHSP Âm nhạc, lưu hành nội bộ Trường ĐHSP Nghệ thuật TW, Hà Nội.*
7. Doãn Mẫn (1980), *Phương pháp xướng âm, Nxb Văn hóa, Hà Nội.*
8. Lưu Xuân Mới (2000), *Lý luận dạy học đại học, Nxb Giáo dục, Hà Nội.*